

De rode draad in dit programma is 'de moeder' schrijft Henk Camping. Daar is veel over te vertellen. Wat mij altijd opvalt als er over Tijden Kamp en moeders wordt gepraat is de humor die er was ondanks de vele allende en levens bedreigingen.

Er werd zelfs hartelijk gelachen toen een van de moeders in onze kamer zo vermagerd was dat ze haar verloren zeepje terug vindt in de holte van haar hals. Mijn moeder was 33 jaar toen ze met 3 dochters vanuit Kamp Kramat werd getransporteerd naar Tjeng Kamp. We woonden op Tjitaroeng weg met andere families. We zijn verschillende keren verhuisd en kwamen uiteindelijk terecht op de Ampasiet E. Daar heb ik de meeste herinneringen van. De meeste van ons kinderen in Tjeng hebben hun leven te danken aan hun moeders. Mijn oudste zusje, Aggy, was 10 jaar toen we in Tijden kwamen. Ik was 6 en mijn jongste zusje Gonne - hier naast mij - was 3 jaar. Wij drieën met onze moeder en Babette en haar moeder en nog andere gezinnen we waren met ons negenen in een kamer. Mijn jongere zusje, mijn moeder en ik sliepen allemaal samen in een bed, met klamboe. Dat was wel nodig want er waren veel wandluizen en muskieten. Mijn oudere zusje Aggy sliep in andere kamer. Omdat ze wat ouder was kreeg ze taken. Ze moest met een toeter rond lopen en roepen dat het tijd was voor de koepoelan of welke straat er eten mocht halen bij de gaarkeuken. 2 keer per dag moesten we naar de

koempoelan, in rijen staan en op komado buigen voor de Jap die bevelen uit riep, mijn jongste zusje zat dan op de voeten van mijn moeder. Die koempoelans duurde soms uren in de brandende zon. We moesten ook buigen als we de Japanner op straat tegen kwamen.

De vrouwen werkte op de rijst velden buiten het kamp of in de gaar keuken. Mijn moeder moest de verstopte rioolering door steken met lange stokken. Ze stond dan in de stinkende viesigheid met bloten voeten. Een keer ging het alarm en mijn moeder was niet op tijd binnen. 2 Japanners zagen haar en arresteerden haar. Wij kinderen zagen haar weg gevoerd worden tussen 2 Japanners. Dat was een hele angstige dag. We dachten dat we haar nooit meer terug zouden zien. Ik geloof dat we de hele dag hebben gehuild. Gelukkig kwam ze avonds terug na een hele dag

in een gevangenis. Mijn moeder was ongelooflijk sterk. Bemoeide zich nooit met ruzies, het ging meestal over eten stelen. Op de een of ander manier had ze spinazie zaden die ze had gezaaid in het kleine stukje aarde tussen onze muur en de slokkan, open rioolering, die langs de weg liep. De plantjes kwamen op en produceerde spinazie bladeren. Ik was veel ziek dus mocht soms in bed blijven als de anderen naar de koempoelan gingen. Ik zag dan wie er de spinazie bladeren stal en vertelde dat aan mijn moeder maar ze klaagde nooit. Ze gaf ons les op bed. Mijn oudste zusje was 10 en ze gaf haar Engelse

les met het boekje Alice in Wonderland. Voor de sommen en wiskunde had ze iemand gevonden die haar les kon geven tegen betaling van een stuk brood 1cm dik. Dat is wel een teken dat ze hoop had op een toekomst zonder oorlog anders zou ze nooit eten weg geven. Voor mij heeft ze een lexicon gemaakt van letters op kleine vierkantjes papier. Groen voor klinkers en rood voor medeklinkers. Ook herinner ik me dat ze mecijfers leerde schrijven in het zand. Het eten bestond uit rotte rijst en gekooktewater lelie stelen. Het brood was zo hard en rubberachtig dat veel mensen het brood s'nachts weekte in water. Wat ik denk dat voor haar heel moeilijk was was dat ik niet wilde eten. Het kleine beetje eten was zo afschuwelijk dat ik het niet door mijn keel kon krijgen. Ze moest me dus voeren terwijl ze zelf zo'n honger had. Er waren ook wel moeders die geestelijk gestoord werden. We hadden een buur jongetje die zijn hoofd onder water werd geduwd als hij iets had gedaan wat niet mocht. Ik kan me niet berinnen of andere vrouwen zich daar mee bemoeide. Mijn moeder bemoeide zich nooit met beschuldigingen van eten stelen. Iedere dag moest er eten gehaald worden voor het hele huis. Iemand werd aangesteld om dat te halen bij de gaar keuken. Wat natuurlijk een kans gaf om onder weg eten uit de pannen te pakken die op een karretje gezet`et werden om te vervoeren. Vaak ging dan een tweede persoon mee om to controleren. Ik herinner me dat we een keer een jurk van mijn moeder hadden geruild voor een ei door ruil

handel door een gat in het gedek met de Indonesiers buiten het kamp. Mijn moeder had hele erge zweren op haar been de niet genazen. We probeerde kersen te vinden die 's nachts van de bomen vielen om haar vitaminen te geven. We werden ook veel uit het kamp geleid meest 's nachts zo dat de Japanners in de kamers konden zien of we radios, juwelen of geld hadden. We kwamen dan morgens terug en alles was onderste boven gehaald. Matrassen open gescheurd. We wisten natuurlijk nooit of we weer terug zouden komen. Daarom nam iedereen kleren or handdoeken mee in knoedels of tassen die de japanners inspecteerden. Het duurde soms de hele nacht.

Mijn moeder breide sokken van katoen voor de Japanners. Daarvoor kreeg ze extra eten. De sokken moesten 2 tegels lang zijn. Ze breide de sokken te kort en door ze vochtig uit te rekken kon ze de sokken langer maken - van het over gebleven katoen breide ze kleren voor ons. Een keer ik denk aan het eind van de oorlog kreeg het hele kamp straf en kregen we voor 3 dagen geen eten. Ik herinner me de zware atmosphere. Iedereen bleef op bed liggen. Niemand liep buiten behalve om naar de koepoelan to gaan. Ik denk dat dat de moeilijkste tijd voor de moeders is geweest. Mijn moeder zei altijd dat als het kamp wat langer had geduurd ik er niet meer zou zijn. Kinderen die hun moeders verloren werden meestal op gevangen door vrienden of kamer genoten. Na de capitulate zijn we met een trein naar Bandoeng gegaan naar

het kamp Tjihapit voor eigen veiligheid. De trein werd overvallen door gewapende Indonesiese vrijheidsstrijders. De trein stond uren stil in een donkere tunnel. Ik stond bij mijn moeder en ik weet nog dat als ik maar bij haar was, dan voelde ik me veilig. Er was veel paniek, er werd geschoten maar zij zei, 'blijf maar rustig staan.' Er waren natuurlijk ook moeders die het niet hebben gehaald. Naast ons woonde een vriendinnetje van mij. Op een dag werd me verteld dat ik naar haar toe moest want haar moeder was gestorven. Ook haar vader is omgekomen in een mannen kamp. Ik heb haar jaren later nog wel eens gezien. Ik vroeg hoe haar verdere leven was verlopen. Ze was bij grootouders terecht gekomen die oud en ziek waren en ze had een hele zielige verdere jeugd gehad.

Later, veel later heb ik pas begrepen hoe moeilijk het voor mijn moeder was toen ons hele gezin in Nederland was. We woonden toen bij onze grootouders. Mijn vader vond werk, de kinderen allemaal naar school en zij viel in een depressie. Ze heeft me wel eens verteld dat de jaren na het kamp ze niet kon lachen. De taak om haar kinderen in leven te houden was volbracht en er viel en leegte in haar leven. Ik denk dat veel moeders met kinderen dat onder vonden.

Meest moeders waren helden en na het kamp hadden veel contact met elkaar, maar ik geloof niet dat er veel over het kamp leven werd

gesproken. “niet over praten dan vergeet je het” was het motto.

Er is wel eens een poging gedaan om geld bij elkaar te verzamelen voor een standbeeld in Tjiedeng ter ere voor de dappere moeders. Maar daar is niets verder van gekomen.

De meesten vrouwen die het Tjiedeng Kamp hebben overleefd en die hier aanwezig zijn hebben zoals ik al zei hun leven te danken aan hun dappere moeders.

Ik wil Henk dan ook danken dat hij ons hier de gelegenheid heeft gegeven hulde uit te brengen aan onze moeders.

Veel dank Henk voor de hele organisatie van deze herdenking.